ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 41. V torek 11. oktobra 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Oče. Poslušaj, ti bom bral, kar so drugotečajarji ti čas pisali, ko so g. učitel s vami opraviti imeli:

Pridni otroci so veselje svojih staršev. Roka roko vmije, obe lice. Svojoglaven človek vse po svojej glavi dela, t. j. kakor se njemu bolj dopade. Šestice ni, pa desetice tudi manjka. Tudi rajniša ni, ako ti krajcar manjka.

Tonč. Iz nazornega uka smo se dones učili, spet kakor unokrat dele peresa in knjige imenovati.

Oče. Počaj, bom poskusil s teboj ti nauk ponoviti; Tonček! kaj je to, kar ti tukaj kažem?

Tonč. To je *pero;* peresni deli so pa, — glejte tole se pravi — cev, to pa perišče, bradica, duša, vrez, cep, ost — ti deli vsi vkup se pa imenujejo pero.

Oče. Kaj pa je tole?

Tonč. To je *knjiga,* tudi knjižne dele bom povedal. Knjižni deli so: uvez, herbet, vogel, obrez, lepen, list, stavek, beseda, slovka, pismenka.

Oče. Prav dobro si pri nazornem uku pazil, ker vse tako lepo znaš; sedaj mi pa še povej, kaj je bilo s rajtanjem?

Tonč. Narprej smo ponavljali staro, kar že znamo; smo soštevali in odštevali števila vse križema od enojke do desetke; g. učitel so nam prav lepe naloge dajali. Ko so vidili, da že vse dobro znamo, so nam začeli praviti od tako imenovanih „*sbornih števil.*“

Oče. Aha! po nemško smo jim rekali “*Sammelzahlen*“; alj veš kako sborno število?

Tonč. Ko rečem štiri, sem napravil sborno število; 4 je sborno število od 3 in 1, od 2 in 2. Osem je sborno število od 4 in 4, 4×2, 5 in 3.

Oče. Potem je taj vsako število tudi sborno število?

Tonš. Se vě da; pa imenitnejše so sborne števila pri denarjih in pri merah, so djali g. učitel; kdor te dobro zna, bode kej urno rajtal.

Oče. Povej mi nektere sborne števila pri denarjih.

Tonč. Mi pravimo mesto dva krajcarja — dvojak alj dvojača, mesto 3 krajcarji pravimo groš, mesto 4 krajc. repar, mesto 5 kr. petica, mesto 6 kr. šestica alj dvagrošnjak, mesto 10 kr. desetica, m. 20 kr. dvajsetica, m. 30 kr. polrajnišarca, m. 60 kr. rajniš alj goldinar.

Oče. To se mi dopade, da se bote odvadili rekati: finfar, seksar, cehnarca, cvancigarca itd. Nemci se nam radi posmehujejo, zato le lepo po slovensko, saj otroci domačo besedo ložej zastopijo in ohranijo. Tudi od *mere* si nekaj slišal?

Tonč. Pravili so nam, kako mokre reči merimo: vino, ol, jesih itd. Vedro derži 40 bokalov alj firtlov, 1 bokal derži dva poliča, 1 polič pa 2 maselca.

Oče. Le dobro si to v glavo vtisni, boš veliko od teh reči še slišal! Sedaj mi pa še povej, kaj ste dones pisali in brali?

Tonč. Napisali so nam na desko tele slovke: re, ri, ra, ro, ru; tudi mi smo jih na svoje plošice napisali, — se vě, da smo jih vsi gladko slovkovali. Za tim so pokazali na tihnico *b*, mi smo jo glaskovali *b'*. To tihnico *b'* so stavili pred slovke *re, ri, ra, ro, ru,* in rekali smo: *bre, bri, bra, bro, bru.* Mesto *b'* smo pred te slovke postavili tihnico *c'*, in izrekali *cre, cri, cra, cro, cru.*

Oče. Kako boš pa rekel, če glasnico za tihnico izpustiš? Tega pa blizo ne veš?

Tonč. Kaj bi tega ne vedel, to je lehko, in g. učitel so pri vsakej slovki glasnico izpustili in nam potem ostale dve tihnici izrekati vkazali, postavim: narprej *bre* potem pa *br*, narprej *cro* potem pa *cr*. Tako smo pred te slovke stavljali vse tihnice, sedaj to sedaj uno.

Alj še veste, so nas g. učitel dalje prašali, kako se pravi tihnica, ki pred glasnico stoji.

Oče. Počakaj, bom jaz povedal, to je tudi za me nekaj novega blo; tista tihnica se pravi natihnica, po nemško Anlaut. Alj tega pa ne vem, kako bomo rekali sedaj, ko ste dve tihnici pred glasnico.

Tonč. To pa jaz vem; kedar stoji pred glasnico *ena* tihnica, se ta pravi *enojna* natihnica; kedar je pa več natihnic, rekamo, da je to *složena* alj *sostavljena* natihnica. Potem so nam gosp. učitel nektere besede narekali, da smo jih pisali in povedali, alj je natihnica enojna alj složena, tudi so prašali, koliko ima beseda slovk, in ktere pismenke slišimo v slovki.

Vidivši, da vse lepo znamo, so nas g. učitel zapustili in Bednarjev Lenc je prišel s nami ponavljat: Moji učenci, so djali g. učitel, morajo vselej kej opraviti imeti, okolj zijati, roke križem deržati, šepetati alj ropotati, tega nikolj ne smejo. Tole smo pisali, Bednarjev Lenc je nam bolj tiho narekoval: tru ma je veli ka, — kruh je do ber, — pra prot je tra va, — čre vo me bo li, — mi ne pra vi mo čre vo, te muč mi re ka mo tre buh; se mrači.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Kat. Potem, kar ste dosedaj od žival slišali, dobro veste, da one reči ogledujejo, da one iz ogledb narejajo si predstave, da one občutijo, da se spomenejo; pa moram vam koj naravnost povedati:

6) živali imajo tudi um, one mislijo.

Tega pa nam marsikdo ne bo verjel. Alj nismo ravno djali, da živali nas zastopijo, ko govorimo?

Ker pa živali um imajo, tudi sodijo in sklepajo — imajo *sodno* in *sklepno* moč (Vermögen zu urtheilen und zu schliesen).

Soditi se pravi: reči poznati, edno od druge razločiti; razločiti, kaj je veliko, kaj majhno, kaj dobro, kaj škodljivo.

Sklepati se pa pravi: iz več razsodeb tretjo razsodbo napraviti. Postavim: Vse, kar je okroglo, daja okroglo senco. Naša zemlja daja tedaj, ko mesec merči, okroglo senco: torej no Janezek?

Jan. Torej je zemlja okrogla.

Kat. To se pravi sklepati. Kako si sklepal Janezek, prav alj ne prav?

Jan. Prav sem sklepal.

Tonč. Tak je zemlja tudi okrogla.

Kat. Kako bodeš ti sklep imenoval?

Tonč. Pravi sklep.

Kat. Dalej. Kar je bolno, mora vmreti. France je bolan. Nu Ančika?

Anč. France mora vmreti.

Neč. Oho, smuk čez verh, to ni res! To je kriv sklep; ker vsak, ki je bolan, ne mora vmreti.

Kat. Res je taka.

Zdaj pa vam povem, da tudi živali imajo moč soditi in sklepati.

Nar bolj bote to razumeli, če vam kaj lepega povem.

Živali sodijo in razločijo večkrat le temno, pa tudi večkrat popolnama prav in tanjko.

Nek imeniten gospod je šel s svojim psom skoz hosto. Nagloma so ga trije može napadli, pretepli in obropali. Pes je svojega gospoda branil, dokler je bilo mogoče, enemu je lice pregrizel, drugemu je obleko stergal, tretji pa je psa s kolom tako močno vdaril, da se je omamljen k tlam zgrudil. Ko se je pes zdramil, je vidil svojega gospoda v kervi in ranah zraven sebe ležati. Lizal in obvohoval ga je in prej ko ne je začutil, da je gospod še malo živ. Hitro je tekel proti kraju, kjer je bil gospod doma. Na gospoda so že čakali njegov brat in trije drugi prijatelji. Na enkrat zaslišijo psa na vratah praskati in lajati. Odpro mu jih. Ves nekako zmešan, boječ in strahoviten je skočil k bratu svojega gospoda, in ga je za suknjo vlekel, in potlej proti vratam

tekel; ko brat pa ni ž njim šel, ga je sopet vlekel. Moj Bog, zavpije gospa, kaj hoče to pomeniti? kakor se mi zdi, pes hoče nekaj imeti.

Hočemo viditi, kaj da hoče, reče eden izmed prijatelov. Pojmo za njim. Brat in prijatelji se podajo za psom, kteri je plašno in hitro naprej tekel.

Peljal jih je vun do hoste. Potem je šel v goščo, je tiho stal in lajal.

Ko so ti štiri možje do kraja prišli, zagledajo s strahom na pol mertvega, obropanega prijatelja na tleh ležati, zraven njega pa kosce vojaške obleke.

Nesli so ranenega do perve hiše in so preskerbeli, da je bil domu peljan.

Te kosce vojaške obleke so pa seboj domu nesli, in jih drugi dan polkovniku alj obristu taistega polka, ki je ravno v tem mestu bil, pokazali, in mu vse povedali, kar se je bilo prigodilo. Polkovnik pa je rekel: gospodje, jaz mislim, da bomo morivca kmalo dobili. Zapovedal je, da se ima cel polk koj pri priči sbrati, in pred vojašnico se postaviti. Prosil je tudi imenovane gospode, da naj se s psom vred tamkej sberejo. Sedaj polkovnik zaukaže, da imajo vsi — vojak za vojakom — pred timi gospodi in pred psom memo maršírati in glej! pes, kteri je vsakega vojšaka ojstro pogledal, je nagloma na nekega vojšaka planil, ga zagrabil in ga bil tudi stergal, če bi gospodje ne bili med nju skočili in branili.

Pervi morivec je bil že vjet. Drugi se je sam izdal, ko je od straha omedlel. Tudi tretjega, ki se je legal, da je v ternje padel, in si lice razpraskal in raztergal, so kmalo našli, in vsi tri so bili kaznovani, kakor so zaslužili. Otroci so se čudili in vsi vkupej zavpili: Taka je prav! prav se je zgodilo tim potepuhom!

(Dalje sledi.)

Deklica in rožica.

Sprehajala tam po svetu
Mlada se je deklica,
Žalovala, ko vsahnila
Lepa nje je rožica.

Kje si ljuba cvetka moja,
Ki cvetela si lepó,
Alj me bodeš zapustila?
Pravi dekle žalostno.

Skerbno vselej sim ti stregla,
Varovala skerbno te,
S kom sim vendar razžalila
Lepo tvoje ličice?

Nisi ti me razžalila,
Ljuba mlada deklica,
Alj ne veš, da zdaj jeseni
Vsahne vsaka rožica! —

Moji dnevi so minuli,
Več cvetela ne bom zdaj,
Mertva v zemlji bom ležala,
Da pomladni pride raj.

Kadar bode spomlad mila
Prikazala zopet se,
Takrat bo me spet zbudila
In napravla krasno me.

Glej deklica, tudi s tabo
Tako bo godilo se,
Mlade leta, cvetje lepo
Bo minulo enkrat te. —

Zdaj si mlada kot cvetlica
Razcvetena v verticu,
Čas mladosti pa se steka
Naglo k morju večnemu.

Za mladostjo starost pride,
Kakor meni zdaj jesen,
Cvetje spada in pogine,
Vse bo enkrat smerti plen.

Toda kakor spomlad mila
Cvetke zopet oživi,
Tako tudi cvetje tvoje
V raju enkrat se znovi.

V raju večnem pa minula
Nikdar več spomlad ne bo,
Cvetje dušno bo cvetelo
Zmiraj lepo in novo.

Oj deklica, ljuba, mila!
Živi lepo mlade dni,
Pridobivaj in ohrani
Večno dušno cvetje si!

Miloljub.

Listonoša.

Lutomer 20. augusta. Jasno i gorko vreme me vabi v župijno (farno) učilnico stopiti, slišat — kako se bude obnašal ispit učeče se mladine! Vidim tesno napolnjeno sobo, osobito II. razreda, i malega učenca *Franc Piringer-a* s prikladnim nagovorom *) sebe i celo svojo pajdašijo u milost i prizaneslivost velečastne i prepoštovane nazoče gospode i ostalim poslušiteljem **) priporočevati u nemškem jeziku, koji nagovor se je po tem tudi po slovenskom razložil.

*) Glej u Blaže i Nežici str. 231.

**) Veselo je bilo gledati letos že več ko lani iz našog varaša nasočih starešov! P.

Veselje izverstno me je poprijelo, kada sem otročje odgovore slišaval.

Razun porednih predmetov, so se tudi letos prednašali izvanredni predmeti: „Petje, popis sveta; domača zgodovina i sadoreja.“

Posebna vedoželnost in radost nas je sogrevala, kada so nam dečki pokazivali: drevje žlahtiti, saditi, i ker je letos u našoj okolici drevna gosenca, po svojem množtvu, mnogo mnogo poškodovala, še tudi — kaka skerb se mora imeti na pokončanje gosenčne zalege, njenih jajčic na drevnem steblu, svržih, mladikah s prstanci i na listjem vsakojačke baže.

Proti koncu so nam pa 3 nemške i slovenske „Sveta modrost“, „Kde sem doma“, „Večerna veselica“, razun pesmi pred i po školi, milo zakrožili, da se nismo od veselja radostnih solz zamogli z držati.

Že smo hteli oditi, pa morali še smo poslovaru Štrucelnu, marljivemu učencu sadoreje — posluh podati, koji nas je sledečimi besedami nagovoril:

„U imenu vseh mojih součencov i součenk se jas vam velečastni gospod okrožni Dekan, kakor tudi vam mnogoštovani i blagorodni gospod okrajnog poglavarstva Namestnik srčno lepo zahvalim, da ste blagovili svojej nazočnostjo naš denešni školski izpit, pri kojem smo mi pokazali, kaj smo se skoz tečaj totega šolskega leta naučili — počastiti!

Če nismo ravno tako odgovarjali, kakor se je od nas pričakovalo, vendar jas u imenu nas vseh smem rečti, da smo si przadevali tolko včiniti, kolkor je naši še rahli mladosti — bilo moguče, zato prosim ponižno, da blagovolite z našim školskim napredkom zadovolni biti! Vas pak moji dragi součenci i součenke! na to še spomenuti imam: Mi smo dones tečaj školskega leta dokončali, u kterem smo se mnogo lepih i koristnih naukov — v verozakonu, čitanju, računstvi, požlahtnenji vock (sadunosnih dreves) kao tudi u lepem petju naučili. Zadnokrat smo mi dones iz takoga namena na ovem torišču sbrani; nekoji zmed nas bodo iz škole stopili, i se pri svojih starših, že poljodelstva ali rokodelstva poprijeli, nekoji u više škole se podali, i le nekoji še

bodo na dalje u ovo školo hodili. — Kdekod tedaj bodete, ne pozabite na te koristne nauke, koje ste se u vašem dečinstvu naučili — nikdar! Le tako bote enkrat pridni državljani, koji so svojemu caru zvesti, pridni podložniki, nad kojimi se duhovska i svetska Gosposka veseli; pa tudi pridni kristjani, nad kterimi se Bog i sveta cerkev raduje. Lepo se priporočim.“

Tak se je dokončal ov vruči dan, na kojem so se gg. učitelji spričali, da svoje dolžnosti zvesto spolnujejo. Vam visoko časti vredni učitelj verozakona gosp. M. Dolinar za vaše trude jasno hvalo! —

Ne morem zamolčati iskrenosti g. nadučitelja G. Postružnik-a v marljivem nabiranju dragocenjenih biserov po raznih knigah, časopisih i dobrih svetih — za mogučno izobraževanje njemu vdane učeče se mladine.

Postopajte krepko po poti dosadajne ljubeznosti in marljivosti požlahtivati srca, koje so vam izročene! Ne bojte po stezi pravice polagati temelja, na kojem se stavi palača občnega blagora naše mile slovenske domovine.

Obderžite i netite živi ogen olepšanja naše *Lutomerske* okolice skoz radostno podučenje učeče se mladine! Z Bogom!

Družtvo sv. Mohora.

* Te dni smo razposlali knjigi: „Stari Urban“ in „Zgodovina st. zakona s podobami“. „Stari Urban“ obseže 15 pol in velja le 30 kr. Pri družtvu, ki na Dunaju „Abendstunden“ izdaja, bi ta knjiga prišla blizo na 40 kr., ako ravno je papir pri „večernicah“ veliko manjši, kot pri našem „Urbanu“.

* Dalje so pristopili p. n. gg. 828. Adamič Franc, učitel v Litii, 829. Spesič Mihael, nadžupnik v Kötsch, 830. Dreisiebner Franc, kapl. v št. Rupertu, 831. Kreačič Ferd. župnik v Kralovcah pri Krapini, 832. Zidar Janez, podučit. v Poličanah, 833. Remžgar Mart. kmet na Logu, 834. Čelešnik Jož. penz. c. k. okr. sodnik v Ljubl. 835. Ranar Jož. učit. v Velikovcu, 836. Tavčar Andr. fajm. v Glinjah, 837. Žirovnik Gert. kmet, hči v Halozah.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.